

Nr 448.

Av herr **Hansson** i Rubbestad, i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 263, med förslag till civilt avlöningsreglemente m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 263 framföres förslag till avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen. Med anledning av detsamma får undertecknad anföra följande erinringar:

I sjunde paragrafen har Kungl. Maj:t föreslagit, att den nu gällande in-skränkningen i rätten för kvinnliga befattningshavare att komma i åtnjutande av sista löneklassen i vederbörande lönegrad skall borttagas. I sina direktiv vid tillsättandet av 1936 års lönekommitté har departementschefen också ansett, att principen om lika lön för män och kvinnor i samma befattning bör genomföras såsom allmän regel. Men enligt samma direktiv har kommittén också haft att verkställa en omprövning av lönesättningen för de statsanställda mot bakgrunden av de löner, som tillämpas utanför statsförvaltningen. Genom det rikhaltiga material, som kommittén i detta avseende låtit införskaffa, har det emellertid visat sig, såsom framgår av tabell 11 i Bilaga 7 av kommitténs betänkande, att kvinnlig befattningshavare genomgående för alla kategorier av såväl arbetare som anställda ha 23—50 procent lägre betalt än manliga i motsvarande befattningar. Då så är förhållandet anser jag det lyckligast både för staten och dess befattningshavare att det statliga lönesystemet uppbygges efter ungefär samma principer, som gälla utanför statsförvaltningen. Man kan knappast heller göra gällande att kvinnorna i genomsnitt göra samma arbete som männen, särskilt om man betänker, att sjukfrekvensen på grund av vissa fysiologiska faktorer genomsnittligt är betydligt större bland kvinnor än bland män. De undersökningar, som såväl riksdagens år 1928 församlade revisorer som ock 1928 års lönekommitté verkställt i denna sak, ge vittnesbörd därom. Man kan därför anse, att goda skäl tala för att den avgränsning, som skedde år 1925 mellan manliga och kvinnliga befattningshavare, allt fortfarande bör bibehållas.

Löneklassuppflyttningarna och de därmed följande ålderstilläggen äro utan tvivel mest motiverade ur familjeförsörjaresynpunkt och framför allt de sista av dessa. Är så förhållandet, kan man fråga sig, om det är riktigt, att kvinnorna skola erhålla dessa tillägg i samma utsträckning som männen. Vore det så, att kvinnorna generellt sett vore ungefär lika mycket familjeförsörjare som männen, skulle svaret naturligtvis bli jakande. Men den undersökning, som 1936 års lönekommitté låtit verkställa härom, visar att så inte är förhållandet. Sålunda framgår av denna undersökning att av de manliga befattningshavarna vid den civila statsförvaltningen äro 83 procent gifta, under det att av de kvinnliga endast 25 procent äro gifta. Genom-

snittligt kommer på varje manlig befattningshavare 1.21 barn under 21 år att försörja, under det att motsvarande genomsnittstal per kvinnlig befattningshavare endast är 0.18.

Om lönerna anpassats efter behovsprincipen i den bemärkelsen, att visst familjetillägg eller extra bidrag för minderåriga barn skolat utgå utöver den vanliga lönen, hade principen om lika lön för män och kvinnor kommit i annat läge. Men då Kungl. Maj:t i likhet med 1936 års lönekommitté icke ansett det lämpligt att uppbygga lönesystemet efter sådana grunder, torde ingen med skäl kunna bestrida det berättigade i att männen såsom i allmänhet varande familjeförsörjare erhålla något större lön än kvinnorna, som endast till en liten del äro familjeförsörjare. Ett ytterligare skäl mot den föreslagna utökningen av de kvinnliga befattningshavarnas löner är den kostnadsökning av mellan fyra och fem miljoner kronor per år, som enligt utredning visat sig bli följden, därest lärarpersonalen medräknas.

På grund av det anförda hemställes att i 7 § 2 mom. införes ett andra stycke av följande lydelse: *Kvinnlig befattningshavare äger dock icke rätt att åtnjuta lön enligt högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad.*

Enligt nu gällande bestämmelser äger tjänsteman vid sjukdom åtnjuta ledighet med oavkortad lön under högst så lång tid av ett och samma kalenderår, att ledigheten för sjukdom tillika med semester icke överstiger 45 dagar. Kungl. Maj:t har nu föreslagit i likhet med 1936 års lönekommitté att denna förmån skall utökas med tio dagar för alla befattningshavare från och med det år, under vilket tjänstemannen fyller fyrtio år.

Åtskilliga gånger har emellertid påtalats den sjukledighet utan avdrag, som förekommit inom de särskilda förvaltningsområdena. Sålunda hava 1928 års statsrevisorer ansett att nuvarande bestämmelser borde underkastas omprövning vid den blivande revisionen av avlöningsreglementet i syfte att förhindra, att missbruk av den angivna förmånen kunna göra sig gällande. 1928 års lönekommitté föreslog också, att denna förmån skulle helt borttagas, med bl. a. följande motivering: »Då kommittén i sitt förslag utgår från att den kostnadsfria sjukledigheten bör försvinna är det sålunda icke statsfinansiella betänkligheter, som dikterat dess ståndpunkt, utan främst önskan att skapa en god ordning och hindra ett försvagande av tjänstemännens ansvarskänsla. Att förhållandena icke heller för närvarande överallt kunna betecknas såsom fullt tillfredsställande torde man indirekt kunna sluta därav, att endast ett ringa fåtal myndigheter, som avgivit yttrande över kommitténs preliminära förslag, funnit anledning till erinran mot den kostnadsfria sjukledighetens borttagande. I ett par fall har man tvärtom givit uttryck åt sin synnerliga tillfredsställelse med förslaget i denna del.»

Den utredning, som såväl 1928 års statsrevisorer som 1928 års lönekommitté verkställt i denna fråga, kan i viss grad ge stöd för kravet på slopandet av den avdragsfria sjukledigheten. Ett borttagande helt av en social förmån, som så länge ingått i de statliga lönebestämmelserna, synes dock icke böra komma i fråga utan tvingande skäl. Men å andra sidan synas inga bärande skäl anförda för ett utvidgande av denna förmån. Det förhållandet att vissa

kommuner för sina anställda på detta begränsade område ha något längre tid, måste nämligen ses i sitt större sammanhang beträffande alla de s. k. sociala förmånerna i avlöningsreglementet. Och gör man detta, måste man konstatera att de statliga befattningshavarna äro betydligt favoriserade framför de andra även med nu gällande bestämmelser.

På grund härav hemställes att 15 §, 1 mom., måtte få följande ändrade lydelse:

1 mom. *Vid tjänstledighet till följd av behörigen styrkt sjukdom i andra fall, än som avses i 14 §, skall tjänsteman*

a) *uppbära oavkortad lön under högst så lång tid av ett och samma kalenderår, att ledigheten för sjukdom tillika med semester eller däremot svärande ledighet icke överstiger 45 dagar.*

b) *vidkännas — — — — därutöver.*

Vad i detta mom. sägs — — — — läkarundersökning.

I 29—31 §§ angivas reglerna för den rörliga lönedelens utgående. Av motiveringen framgår att Kungl. Maj:t i likhet med 1936 års lönekommitté tänkt sig, att den rörliga delen skall utgå automatiskt uppåt enligt vissa regler intill en övre gräns av 20 procents stegring av levnadskostnaderna med år 1935 som utgångspunkt. Men om någon minskning av levnadskostnaderna från detta utgångsläge skulle inträffa, har man inte velat vara med om någon reducering av lönerna, förrän indextalet 140 blivit uppnått, och då endast efter prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen. Kommittén anser att någon nämnvärd levnadskostnadssänkning under indextalet 156 icke skall förekomma. För min del kan jag inte vara lika optimistisk. Under de senaste 10 åren har man bevittnat ganska betydande minskningar i levnadskostnadstalen. Och fastän man på senare år vidtagit vissa prisstödjande åtgärder för jordbrukets produkter, kan man dock ej vara helt förvissad om att ej andra faktorer kunna komma att pressa levnadskostnaderna nedåt. 1928 års lönekommitté gjorde det misstaget att räkna med tämligen konstanta levnadskostnadspriser och föreslog därför dyrtidstilläggen inräknade i den fasta lönen. Men endast ett par år efter avlämnandet av betänkan- det sjönk levnadskostnadstalet från 170, på vilket 1928 års lönekommitté baserat sina löneförslag, till indextalet 153. Alltså på en relativt kort tid med inte mindre än 17 enheter. Jag anser det inte otänkbart, att samma situation återigen kan uppkomma. Klok omtänksamhet påkallar då, att man i tid garderar sig mot en dylik, därest den eventuellt skulle kunna inträffa.

Förutsättningen för att man kan ansluta sig till ett så högt indextal som 156 vid fastställandet av löneplanerna är, att lönen skall, inom särskilt angivna gränser, anpassas både uppåt och nedåt enligt vissa regler i förhållande till levnadskostnadernas växlingar. Beträffande de gränser inom vilka den rörliga delen av lönen skulle automatiskt utgå, har jag liksom Kungl. Maj:t tänkt mig en övre gräns vid 20 procents stegring av levnadskostnaderna, räknat från indextalet 156, d. v. s. enligt nuvarande beräkningsgrund talet 187, men också en nedre gräns vid 10 procents minskade levnadskostnader från samma utgångsläge, d. v. s. indextalet 140. Först sedan levnads-

kostnaderna stigit eller sjunkit i större utsträckning, bör det bero på Kungl. Maj:t och riksdagen att vidtaga de åtgärder, som då kunna anses påkallade.

Enligt dessa grunder skulle lönen alltså inom dessa gränser kunna, beroende på levnadskostnadernas växlingar, antingen stiga högst 15 procent vid uppåtgående konjunkturer eller sjunka högst 6 procent vid fallande konjunkturer utan något som helst ingrepp från statsmakternas sida.

Enligt min mening skulle det vara orimligt, att statstjänarna kunna få behålla sina löner uppbyggda på indextalet 156 oförminskade, även om levnadskostnaderna skulle sjunka så lågt ned som till talet 141. Vid en dylik nedgång av levnadskostnaderna är det tämligen säkert, att de allra flesta samhällsmedborgare måste vidkännas en betydande minskning av sina inkomster, och dessa skulle ha svårt att förstå, varför inte tjänstemännen också skola bära sin andel av trycket under nedgångstider, då de äro tillförsäkrade fördelarna under uppgångstider. Med mitt förslag skulle vid ett dylikt indexläge tjänstemännens löner reduceras med 6 procent. Under beaktande av att statens samlade löneutgifter för anställda pr år belöpa sig till mellan 350 och 400 miljoner kronor skulle staten vid dylikt förhållande, därest mitt förslag vinner bifall, göra en besparing på över 20 miljoner kronor och detta utan att man med skäl kan påstå, att tjänstemännen göres någon orätt.

I förbigående vill jag också erinra om att Stockholms stad, som under föregående år verkställt lönereglering för sina befattningshavare och därvid inräknat de fasta lönerna efter ett så lågt indextal som 150, likväl bestämt, att befattningshavare är skyldig vidkännas avdrag å lönen efter samma beräkningsgrund, som gäller för det rörliga tillägget, därest socialstyrelsens levnadskostnadsindex skulle komma att nedgå under 150.

På grund av det anförda hemställes att 30 §, 2 och 3 mom., får följande lydelse:

2 mom. Därest socialstyrelsens levnadskostnadsindex skulle komma att nedgå under 1935 års levnadskostnadsnivå, är befattningshavare skyldig att vidkännas avdrag av sin avlöning efter motsvarande beräkningsgrund, som ovan angivits för rörligt tillägg.

3 mom. Som begränsning av vad i 1 och 2 mom. stadgats skall gälla att, även om levnadskostnadstalet utvisar ökning med mer än 20 enheter, rörligt tillägg icke må utgå efter högre procenttal än femton, samt att, om levnadskostnadstalet utvisar minskning med mer än 10 enheter, avdrag likväl icke må göras efter högre procent än sex.

En annan sak som också sammanhänger med det rörliga tillägget är den s. k. maximeringen. Kungl. Maj:t har i likhet med 1936 års lönekommitté föreslagit att höja densamma från nuvarande 700 kronor pr månad till 1,000 kronor. Enligt min mening bör syftet med det rörliga tillägget vara att mellan löneregleringstillfällena minska det tryck, som ökade levnadskostnader kunna medföra. Härvid torde det vara uppenbart, att en tjänsteman med höga inkomster inte behöver känna detta tryck i samma grad som den, som har små inkomster. Den avgränsning vid 700 kronor pr månad, som hittills gällt, anser jag vara rationell och har inte funnit några som helst

bärande skäl anförda för en utvidgning. Den motivering ur marknadslönesynpunkt, som anförts såsom skäl för det högre beloppet, pekar enligt min mening på att intet rörligt tillägg borde utgå för de högre och högst avlönade tjänsterna. För min del anser jag dock, att rörligt tillägg i detta fall bör utgå efter samma grunder, som nu gälla.

Därför hemställes att 31 §, 1 mom., bör ha följande ändrade lydelse:

1 mom. Rörligt tillägg — — — må åtnjutas.

Härvid — — — iakttages:

att tillägg ej beräknas å belopp, varmed avlöningen överstiger 700 kronor, och — — — krontal.

samt att — — — femtal.

I 35 paragrafen har Kungl. Maj:t föreslagit, att kostnaderna för vård å allmänt sjukhus ersättas vid olycksfall i tjänsten samt vid fall av tuberkulos helt och eljest till hälften av statsmedel i enlighet med lönekommitténs förslag. Ävenledes har Kungl. Maj:t föreslagit, att den nu gällande uppdelningen av tjänstemännen med rätt till vård antingen å allmän sal eller å halv-enskilt eller enskilt rum, beroende på löneställningen, alltjämt skall bibehållas. En sådan social förmån som den förevarande bör enligt min mening vara lika för alla, oberoende av löneställningen. Den högre befattningen är ju kompenserad genom löneplanernas avvägning, varför en dylik inte behöver utmätas även på detta område. Alltså anser jag, att den nu gällande uppdelningen är föråldrad och därför bör avskaffas. Några bärande skäl, varför staten vid sjukdom skall betala förnämre och dyrbarare sjukvård för den ene än för den andre av sina tjänare, torde näppeligen kunna anföras. Den enes välbefinnande kan väl ur mänsklig synpunkt vara lika önskvärt som den andres, oavsett vilken löneställning han än innehar.

Frågan till vilken sort av vård, som staten bör lämna bidrag, blir naturligtvis i sista hand beroende av svaret på frågan, vad staten har råd till i detta fall. Sjukvården å halv-enskilt och enskilt rum blir ju synnerligen dyrbar, icke minst genom det arvode till sjukhusläkaren, som visserligen är frivilligt men som patienten i regel måste erlægga efter en av medicinalstyrelsen utfärdad rådgivande taxa, vilken, beroende av sjukdomens art, varierar med olika belopp, upp till 1,000 kronor. Att välja denna vårdform för samtliga tjänstemän anser jag därför av kostnadsskäl vara uteslutet. Följaktligen anser jag, att sjukvården bör avse vård å allmän sal på sjukhusen och allmän avdelning å sinnessjukhusen. Detta främst på grund av kostnadsskäl men också därför att den goda sjukvård, som numera lämnas å allmän sal vid de allmänna sjukhusen, är av den art, att den fyller ganska långt gående anspråk, varför även en tjänsteman i högre befattning utan alltför stor olägenhet kan vara betjänt därav. Och skulle någon önska, att hellre ligga å halv-enskilt eller enskilt rum, torde mellanskillnaden bekostas av vederbörande själva, såvida verksläkaren icke provat den sjukets tillstånd kräva dylik vårdform.

På grund av det anförda hemställes att 35 § får följande ändrade lydelse:

1 mom. Kostnaderna — — — angivas.

Vid bestämmande av ersättningens storlek skola kostnaderna beräknas
 a) i fråga om egentlig sjukhusvård enligt den för sjukhuset fastställda le-
 gosängsavgiften för plats å allmän sal;

b) i fråga om vård å sinnessjukhus enligt den för sjukhuset fastställda
 avgiften för vård å allmän avdelning.

Där beträffande — — — i enskilt rum.

Ersättning — — — användning.

Till kostnader — — — taxa.

Med allmänt — — — verksamhet.

2 mom. Kostnader — — — nu sagts.

Beträffade specialistvården anser jag, liksom 1928 års lönekommitté, att samma regler böra gälla för specialistvård som för annan sjukvård, d. v. s. att staten bör betala hälften. Med den utökning av statens bidrag till tre fjärdedelar, som Kungl. Maj:t föreslagit, kan det nämligen befaras att befattningshavarna skola kräva dylik behandling i långt flera fall än då sådant kan anses vara av förhållandena direkt påkallat. Särskilt torde detta bli fallet, sedan Kungl. Maj:t föreslagit, att specialistvården skall utvidgas till att i viss mån omfatta även tandvården. På grund därav hemställes, att specialistvården vid olycksfall i tjänsten samt vid fall av tuberkulos skall bekostas helt samt eljest till hälften av statsmedel.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 263 måtte antaga de ovan framställda yrkandena om ändrad lydelse av 7, 15, 30, 31, 35 och 36 §§ i förslaget till civilt avlöningsreglemente.

Stockholm den 21 april 1938.

Axel Hansson

i Rubbestad.